

Downloads bij Hoofdstuk 3: Groepsoverzichten en Groepsplannen

In hoofdstuk 3 vermeldden we dat op de site ingevulde groepsoverzichten (GO) en groepsplannen (GP) – ter illustratie - te vinden zijn (HGW/schoolteam, Pameijer e.a., 2009).

We hebben verschillende leerkrachten bereid gevonden om hun groepsoverzichten en groepsplannen beschikbaar te stellen. We danken hen hier zeer hartelijk voor!

Het doel van deze illustraties

Het doel van deze illustraties is NIET om te laten zien hoe een groepsoverzicht of groepsplan eruit moet zien, want een ‘perfect’ groepsoverzicht of groepsplan bestaat gewoonweg niet. *Het doel is om te laten zien hoe groot de diversiteit aan uitwerkingen in de praktijk is. Een ander doel is schoolteams van ‘oefenmateriaal’ te voorzien.* Daarom zijn er opdrachten aan gekoppeld.

We hebben slechts één voorwaarde gehanteerd bij de keuze van de illustraties: de leerkracht die het groepsoverzicht (GO) of groepsplan (GP) heeft gemaakt, ervaart het als ondersteunend: het biedt haar/hem houvast in het dagelijkse werk van het lesgeven.

Waarom werken met groepsoverzichten en groepsplannen?

De bedoeling is grip te krijgen op de overeenkomsten en verschillen in een groep: met welk basisaanbod bereik ik zoveel mogelijk leerlingen en welke leerlingen hebben daarnaast nog iets extra's of anders nodig? Het maken van groepsoverzichten en –plannen is een intensief proces dat tijd en energie vergt. Iedere leerkracht ‘worstelt’ er aanvankelijk mee. Door samen te oefenen, te evalueren en de formats weer bij te stellen, krijgen teams er steeds meer grip op en maken ze de overzichten en plannen passend bij hun schoolvisie, hun manier van werken en het jaarrooster van de school. Heeft een team eenmaal handzame en bruikbare groepsoverzichten en –plannen ontwikkeld, dan zijn deze ondersteunend voor de komende schooljaren. Want een groepsoverzicht wordt overgedragen, waarna de nieuwe leerkracht deze kan bijwerken. Daarmee is meteen een goede overdracht gerealiseerd. Ook een groepsplan rekenen of taal hoeft het volgende jaar niet weer helemaal opnieuw te worden gemaakt. Het wordt aangepast en haalbaar gemaakt, afgestemd op de nieuwe groep. Het gezamenlijk maken van groepsplannen lezen, taal en rekenen leidt er bovendien toe dat teamleden zich bewuster worden van de leerlijnen die aan de methodes ten grondslag liggen, de (tussen)doelen en de cruciale leermomenten. Deze kennis ondersteunt hen bij het maken van gerichte keuzes in de methode en bij het omgaan met verschillen in de groep.

Kortom, in het begin is de tijdsinvestering groot. Leren kost nu eenmaal energie, inzet en tijd. Maar na verloop van tijd neemt de tijdsinvestering af en het rendement toe. M.a.w. bij aanvang kan de kosten-baten-analyse ongunstig uitkomen. Maar als een team eenmaal zo werkt, is deze gunstig: de baten zijn hoger dan de kosten. Leerkrachten hebben grip op hun groep: ze hebben goed zicht op de overeenkomsten en verschillen in hun groep (GO) en ze kunnen hier op een verantwoorde en haalbare manier mee omgaan (GP).

Voor welke leerlingen formuleer je onderwijsbehoeften en hoe?

Voor alle leerlingen formuleer je in het groepsoverzicht de handreiking, in 1 zin: "hoe leert deze leerling het beste?" (zie p. 236-237).

Dan stel je het basisaanbod samen: het onderwijsaanbod voor alle leerlingen. Je kunt de handreikingen uit het groepsoverzicht hierbij benutten: welke aanpak hebben de meeste leerlingen nodig om de groepsdoelen te behalen? Zo zie je niet alleen de verschillen tussen leerlingen, maar ook de overeenkomsten in je groep. Hoe beter het lukt om verschillende werkvormen en keuzes te verwerken in je basisaanbod, hoe meer je recht kunt doen aan de verschillende leerstijlen die je leerlingen kunnen hebben.

Alleen voor de (gesignaleerde) leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben om bepaalde doelen te behalen. Zij hebben een aanpassing in het basisaanbod nodig: iets meer, minder of anders.

- Sommige leerlingen hebben een specifieke aanpak nodig om de groepsdoelen (rekenen, technisch lezen, begrijpend lezen, spelling, werkhouding en/of gedrag) te behalen. Voor hen verwijst je naar het betreffende groepsdoel.
- Een of enkele leerlingen kunnen een aangepast doel hebben. Voor hen formuleer je eerst het aangepaste doel (hoger, anders of lager dan het groepsdoel).
- En dan pas formuleer je 1 of enkele hulpzinnen onderwijsbehoeften. Maak daarbij een keuze: instructie, opdrachten, leeromgeving, feedback, groepsgenoten, leerkracht of ouders: welke zijn – gezien het doel – van toepassing? Gebruik de hulpzinnen hier als kader: wat heeft deze leerling nodig om dit doel te behalen? Prioriteer en wees realistisch: wat is haalbaar?
- Stel daarna de subgroepen samen door de leerlingen die in grote lijnen hetzelfde nodig hebben, samen te voegen of te clusteren. Dat is een belangrijk doel van de hulpzinnen: zicht krijgen op de overeenkomsten tussen de leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, zodat je bij wijze van spreken niet 3 x apart een individuele instructie geeft (3 keer een IHP) , maar 1 x tegelijkertijd instructie geeft aan die 3 leerlingen (1 keer een subgroep).
- Daarna komt de vraag: wat heeft de leerkracht nodig om het groepsplan te kunnen (en/of willen) realiseren? Hierbij zijn de hulpzinnen ondersteuningsbehoeften (kennis, vaardigheden, materialen, ondersteuning in de vorm van, collega's of ouders ...) weer te benutten als kader.

Dit was - ter introductie - heel kort door de bocht, zie verder hoofdstuk 3.

Een bruikbaar groepsoverzicht en groepsplan: kan dat?

Ja, dat kan. Heb je eenmaal – met steun van de interne begeleider en/of een collega – je groep beschreven in een groepsoverzicht, dan heb je goed zicht op je hele groep: ook op de 'middenmoot' en de leerling die je anders misschien over het hoofd zou zien omdat hij/zij zo stil is en niet om hulp vraagt. Zo vertelde onlangs een leerkracht uit groep 6 "Heerlijk, mijn hele groep op twee A3!". Bij wijze van experiment benutte ze de informatie uit haar groepsoverzicht voor de rapportbesprekingen met ouders (een mooi voorbeeld van 'puzzelen i.p.v. stapelen', zie hoofdstuk 8, p. 206). Apart voorbereiden was nu niet meer nodig en dat scheelt weer tijd. Ze kreeg veel positieve feedback van ouders die het waardeerden dat de leerkracht hun kind zo goed kende. Ze kon namelijk

vanuit haar groepsoverzicht ouders vertellen over een recente observatie of uitspraak van hun kind. Zoals een moeder zei “Wat bijzonder, je hebt 27 kinderen in de klas en dan weet je hoe mijn dochter reageerde op die rekentoets, geweldig! Dit is de eerste keer dat ik merk dat de leerkracht mijn dochter, die heel verlegen is en daardoor niet opvalt, echt kent, dank je wel!”. Voor de leerkracht waren de positieve reacties van ouders een reden om hiermee door te gaan. Daarnaast deelde ze de positieve ervaringen van ouders met haar team, met als gevolg dat ook andere collega’s dit gingen uitproberen.

Ook een hanteerbaar groepsplan bestaat. Als leerkracht geef je immers zelf aan welke onderdelen uitvoerbaar zijn en wat jij aan extra ondersteuning nodig hebt om jouw groep passend onderwijs te kunnen bieden. Je redeneert dus – samen met de IB-er – van wenselijk naar haalbaar: wat wil ik bereiken (wenselijk) en wat heb ik nodig om dat te kunnen (haalbaar)?

Samen met een collega een groepsoverzicht en -plan maken, leidt tot een enorme uitwisseling van kennis, kunde en ervaring. Je gaat met elkaar in gesprek hoe het basisaanbod er concreet uit kan zien, hoe je de ene subgroep meer instructie en oefentijd kan bieden en de andere subgroep juist een verkorte instructie en meer uitdaging. Of hoe je die ene leerling kan motiveren om door te blijven werken. De kunst is – en ook dat is te leren – je groepsplan te vertalen naar een week- en dagplanning. Het groepsplan ondersteunt dan keuzes in de week- en dagplanning. Dit biedt houvast en een geheugensteun (‘Oh, ja, nu die nog even aan het werk zetten’). Of zoals een leerkracht eens zei: “He he mijn groepsplannen zijn klaar, ik kan ziek worden!”. Ze lichte dit als volgt toe: “Mijn onderwijsaanbod is nu zo goed uitgewerkt en omgezet in een weekplanning dat mijn vervanger meteen ziet wat ze moet doen vandaag!”. Een andere leerkracht was blij met haar dagplanning: “Vroeger ging ik naar huis en bedacht ik me wat ik allemaal vergeten was die dag, dat gaf een vervelend gevoel. Nu ga ik naar huis en weet ik precies wat ik allemaal wèl gedaan heb (en waarom). Ook heb ik meer zicht op de dingen die ik morgen nog wil doen. Dat geeft een goed gevoel en ik ervaar meer grip op mijn pedagogisch-didactische aanpak”.

De oefeningen bij de groepsoverzichten en groepsplannen

De groepsoverzichten en – plannen verschillen aanzienlijk van elkaar. Zo kan een team ze ter inspiratie benutten: welke past het best bij ons en hoe zouden we dit groepsoverzicht/plan zodanig aanpassen dat het voor ons zinvol èn haalbaar wordt?

Bij ieder groepsoverzicht/plan hebben we – vanuit didactisch oogpunt – een opdracht opgenomen. Een team kan met deze opdrachten aan de slag, om te oefenen, ter inspiratie en als ondersteuning bij het maken van keuzes voor de eigen school. *Veel succes daarmee!*

Aangezien verschillende opdrachten over doelen gaan, hierbij extra informatie hierover.

Doelen in een groepsplan

Het formuleren van doelen blijkt erg lastig. Een onderscheid in typen doelen kan daarbij ondersteunen (Gijzen, 2012; www.wijnandgijzen.nl/2012/09/24/artikel-doelen-in-het-het-groepsplan):

1. Vaardigheidsdoel in een vaardigheidsscore (Cito LOVS): in welke bandbreedte wil je dat de leerlingen op het volgende toetsmoment scoren (bijvoorbeeld een vaardigheidsscore tussen 34 en 38, functioneringsniveau Midden groep 3)? Dergelijke scores zijn als norm te hanteren; ze vergelijken de leerling met het gemiddelde niveau van leerlingen met een vergelijkbare didactische leeftijd. Deze norm dient vertaald te worden naar concrete doelen die leerkrachten, leerlingen en ouders houvast geven.
2. Tussendoelen uit een leerlijn (een opeenvolging van tussendoelen leidt tot een bepaalde uitstroombestemming, zoals VMBO-T): wat is het volgende cruciale leermoment of anker in de leerontwikkeling? Bijvoorbeeld: 'kent teltij tot 100' of 'schrijft woorden die op -oor, -eur en -eer eindigen foutloos'.
3. Doelen uit een methodeblok of thema: deze zijn te bepalen met methodegebonden toetsen en observaties (bijvoorbeeld: de leerling kent de begrippen onder, boven naast, achter).
4. Lesdoelen: elke les heeft een doel waar omheen het instructiemodel is opgebouwd. Dit doel is weer gebaseerd op de methode en de leerlijn die er aan ten grondslag ligt.

De vier soorten doelen hangen dus samen, ze gaan van klein naar groot: van een lesdoel (in een uur) via methodedoelen naar de tussendoelen in de leerlijn en uiteindelijk naar een vaardigheidsscore (over een half jaar in het Cito LOVS).

In een groepsplan worden meestal de vaardigheidsdoelen en tussendoelen opgenomen. De doelen uit de methode en lesdoelen zijn er vaak teveel om in een groepsplan op te nemen, aldus Gijzen. Deze bepalen de aanpak die nodig is en het pedagogisch/didactisch handelen en worden die kolom verwerkt.

De downloads bevatten de volgende materialen

Groepsoverzichten en groepsplannen	Bijbehorende opdrachten
AB	
Groepsoverzicht 2c (AB1)	AB1: Concretiseer de doelen voor de Weer-leerlingen en formuleer hun onderwijsbehoeften. Hoe is onderwijs - ondersteunend gedrag van ouders hierbij te benutten?
Groepsplan groep 2c, beginnende geletterdheid (AB2)	AB2: Kies een thema en concretiseer dit thema. Controleer de consistentie met de onderwijsbehoeften uit het groepsoverzicht 2c.
Groepsplan groep 2c, rekenen (AB3)	AB3: Maak op basis van het GO rekenen een GP. Zijn leerlingen nog anders te clusteren?
Groepsplan groep 2c, spel (AB4)	AB4: Concretiseer op basis van het GO de rubriek "instructie & begeleiding".
JB	

Groepsoverzicht en groepsplan groep 6, rekenen (JB1)	JB1: Signaleer leerlingen die extra/andere ondersteuning nodig hebben. Welke doelen en onderwijsbehoeften zou je voor hen formuleren? Leg het groepsoverzicht naast het groepsplan: zijn de handreikingen nog te benutten in het groepsplan?
Groepsoverzicht en groepsplan groep 6, spelling (JB2)	JB2: Concretiseer de doelen spelling voor de vier groepen.
TJ Groepsoverzicht eind groep 7 (TJ1) Groepsplan begin groep 8, Rekenen (TJ2)	TJ1: Overdracht, maak op basis van het groepsoverzicht van eind groep 7 een groepsplan voor begin groep 8. TJ2: Heb je andere namen voor de vier groepen in het groepsplan?
WB Groepsoverzicht groep 3 (WB1) Groepsplan groep 3, lezen (WB2) Groepsplan groep 3, rekenen (WB3) Groepsplan groep 3, spellen (WB4)	WB1: Formuleer SMART-doelen en controleer de consistentie met de onderwijsbehoeften. WB2: Welke subgroepen zou jij maken? WB3: Hoe is dit plan te organiseren in een combinatiegroep 3/4? WB4: Hoe zou je dit groepsplan evalueren?
WvL Groepsoverzicht groep 4, overdracht groep 4 → groep 5 (WvL1) Groepsplan groep 4, rekenen (WvL2) Groepsplan groep 4, lezen (WvL3)	WvL1: Formuleer voor de gesignaleerde leerlingen hun onderwijsbehoeften met 1 of meer hulpzinnen. WvL2: Groepsplan rekenen: zou dit plan voor jou haalbaar zijn? - Zo ja: maak een opzet voor een weekplanning - Zo nee, wat zou jij nodig hebben om het uit te kunnen/willen voeren? WvL3: Groepsplan technisch en begrijpend lezen: verwerk de handreiking uit het groepsoverzicht WvL1 in de twee subgroepen Verrijking (V) en Remediërend (R)

Voor meer uitgewerkte voorbeelden van groepsoverzichten en groepsplannen zie:
www.handelingsgerichtwerken.nl.